

مقدمه ای بر طراحی شهری

ایلنه واتسون ۱

ترجمه: مهندس علی شهریارزرین

معاون فرهنگی و شهرسازی مرکز TGIC

وقتی که در یک خیابان مشغول قدم زدن هستید به مکانی بر می خورید که جالب و پذیرا به نظر می رسد. کمی آن طرفتر چشمانتان به مکان دیگری می افتد که خوشایند نیست. کدام را ترجیح می دهید و سوال مشکل این است که چرا؟ چه چیزی هست که یک مکان شهری را خوب و دوست داشتنی می کند؟

با بررسی مفاهیم طراحی شهری شیوه های متفاوت نگریستن به محیط شهری قابل توضیح خواهد بود. طراحی شهری دارای کیفیتی ذهنی است و برداشت های متفاوت و بازی می توان از آن داشت. یادگیری فهمیدن طراحی شهری ممکن است مشکل و دیرپاب به نظر رسد، گرچه طراحی شهری هیچ رمز و رازی ندارد. برای پی بردن به معنی طراحی شهری به خصوص هنگامی که کاربردهای آن را به دنبال می کنیم و یا پای صحبت معماران هستیم و یا حتی در یک خیابان اصلی قدم میزنیم، دانستن چه مفهوم اولین کمک خواهد کرد.

تاریخچه

حضور اومبیل ها و نگرش مدرنیستی به معماری از دهه ۵۰ میلادی بر بخش وسیعی از توسعه شهری تاثیر گذارد. متاسفانه این وضعیت به خلق فضاهایی منجر شد که بیشتر عملکردهایی مثل ماشین داشتند و توجهی به راحتی و نشاط مردم معمولی نداشتند.

در اواخر دهه هفتاد و اوائل دهه هشتاد شاهد توجه جوامع به توسعه محیط شهری بر اساس تجارب فردی هستیم. مردم خواستار این شدند که بتواند در خیابان هایی قدم بزنند که آسوده، جالب و خوش منظر باشد. این حس بوجود آمد که در رویکردها به محیط شهری چیزی گم شده است. این نظر، به تحول تدریجی مجموعه ای از دانسته ها و مفاهیم به سمت جریانی شد که طراحی شهری (Urban Design) نام گرفت.

طبیعت طراحی شهری

متاسفانه قواعد و قوانین صریح و محکمی درباره طراحی شهری وجود ندارد. طراحی یک تیر اصلی در یک ساختمان به ملاحظات مشخصی نیاز دارد تا ساختمان پایدار بماند. یک جاده باید به شیوه مشخصی ساخته شود تا در آینده سالم و بدون چاله بماند. ولی طراحی شهری مجموعه ای از دستورالعمل ها و قواعد نیست.

طراحی شهری مجموعه ای از مفاهیم و ایده ها است که در صورت پذیرش، دستیابی به شکل خاصی از خیابان ها، ساختمان ها و فضاهای شهری راراهبری خواهد کرد. در بررسی یک پروژه طراحی شهری مجموعه ای از سنوالات به ذهن متبادر می شوند. نقشه های معماری با این رویکرد که چه تاثیری بر مردم و هویت ویژه شهر خواهند داشت بررسی می شوند. توجه به طراحی شهری راهی است برای

اشاره، مقوله طراحی شهری در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی هم از لحاظ نظری و آکادمیک رویکرد نوینی محسوب می شود. این موضوع را نباید به حساب کم تجربگی آنها در مورد طراحی شهری گذاشت بلکه نبود قاعده و اسلوب تعریف شده و شفاف درباره طراحی شهری است که نگرانی مؤلفین و دست اندرکاران را برانگیخته و باعث ارتقاء کیفیت و قابلیت آموزش بیشتر طراحی شهری شده است. مطلب حاضر نیز در جهت روشن شدن مفاهیم و مصادق های طراحی شهری از دیدگاه یک شهروند متخصص کانادایی نگاشته شده است. شهرنگار در نظر دارد در مورد این مقوله مهم شهری که با فرآیندهای اجتماعی مرتبط است به تدریج مقالات و مباحث کاربردی و نظری متنوعی را ارائه دهد.

اینکه هنگام قدم زدن در یک خیابان بفهمیم که چرا یک مکان خاص جذاب است و چرا مکان دیگری این طور نیست.

مفاهیم اولیه طراحی شهری تمامی بافت شهری را پوشش می دهد. طراحی شهری در مقیاس های گوناگون عمل می کند از راهنمایی و هدایت مردم از میان و چیدمان و سلسله مراتب خیابان ها و ساختمان ها تا جزئیات یک کنسازي مقابل درب یک فروشگاه را در برمی گیرد این مفاهیم می توانند بر ساختمان ها، خیابان ها، کاربری های اراضی، توسعه پارک های شهری و هر چیز دیگری که در بافت یک شهر عجین شده باشند، اعمال شوند.

بنیادهای طراحی شهری

مهمترین اصل که باید به خاطر سپرد این است که یک طراحی شهری باید مبتنی بر خلق موقعیت و تجربه شهری خوب برای مردم باشد. طراحی شهری راهی است برای انسانی کردن دنیایی که در آن زندگی می کنیم و توجه به مفاهیمی مثل اولویت به عابرین پیاده و مقیاس انسانی، هدف، بررسی ساختمان ها، خیابان ها و فضاهای باز (و مصارف آنها) است و اینکه چگونه آنها با مواجهه فردی و مجموعه شهری اطراف خود ارتباط برقرار می کنند.

مواجهه فردی در یک محیط شهری چیست؟ عابرین پیاده هنگامی که با فراغت پیاده روی می کنند یا سوار دوچرخه هستند فرصت این را دارند که در مواجهه با مکان های شهری آن چیزی که در اطرافشان در حال اتفاق است مشاهده کنند و با آن مشارکت داشته باشند. از مشاهده ردیف خانه ها یا درختان لذت ببرند، آنها هم چنین دنیای شهری را صورت کلوز آپ می بینند و از ریزه کاری های پیچیده، ساختمانهای جذاب و تمام چیزهای تاثیرگذار شهری نیز لذت می برند. مردم برای تماشای یک منظره یا بهترین مغازه، نوشیدن یک فنجان قهوه و یا ملاقات یک دوست توقف میکنند. دنبال یک نیمکت راحت زیر سایه یک درخت و با سطل زباله برای دور انداختن لثاف های مصرف شده می گردند. مردم می خواهند احساس امنیت کنند و نگران ترافیک و خطرهای فردی نباشند.

مفاهیم مهم طراحی شهری کدامند؟

به خاطر اینکه طراحی شهری مجموعه ای از قواعد نیست، نویسندگان گوناگون، تعاریف گوناگونی نیز از آن دارند. در ادامه معرفی کوتاهی از مفاهیم مهم و فراگیر را ملاحظه می کنید.

آسایش فیزیکی

مردم برای احساس راحتی کردن به چه احتیاجاتی نیاز دارند؟ نیازهای اولیه ای وجود دارد مثل یک سطح پیاده روی خوب و چند سطل زباله. اما یک محیط خوب، مکان های دیگری برای نشستن، چند سایبان برای روزهای گرم و نور مناسب در شب را نیز عرضه می کند.

سیر کولاسیون و دسترسی ها

باید مجاورت غیر خصمانه ای بین عابرین پیاده و اتومبیل ها وجود داشته باشد. ادراک و احساس راحتی در محیط شهری نیازمند

جدایی بین عابرین پیاده، خطوط سواره و پارکینگ هاست که باید به سادگی مشاهده و درک شود. در بسیاری از طرح های توسعه ضروری است که به اولویت عابرین پیاده در سیر کولاسیون شهری کاملاً توجه مجدد شود.

مقیاس جمع و جور و تنوع

مردم هنگامی که به آهستگی مشغول قدم زدن هستند توجه و هشیاری بیشتری نسبت به اطرافشان دارند تا هنگامی که در داخل اتومبیل رانندگی می کنند. به عنوان افرادی کنجکاو و هوشمند از محیطمان وقتی که تنوع و ریزه کاری دارد بیشتر لذت می بریم. یک ساختمان جالب ساختمانی است با قاب درهای کار شده، مکان اعلانات، ترده های ظریف، چندین پنجره به خیابان، آفتابگیر، و علائم جالب،

محدوده ها و آستانه های تعریف شده

اغلب مردم احتیاج مبرمی دارند که بدانند یک قلمرو کی به پایان میرسد و قلمروی دیگر کی شروع می شود. یک دنیای منطقی که به خوبی تعریف فضایی شده باشد در جهت یابی و دادن اطلاعات برای تصمیم گرفتن درباره کجا رفتن و چکار کردن به ما کمک میکند. عناصری مثل شکل ساختمان ها، طرح ورودی ها، مصالح پیاده روها، جدول ها، مناظر شهری، میلمان شهری، اختلاف سطح زمین، و نشانه ها در دانستن اینکه کجا یک کاربری به کاربری دیگر تبدیل می شود کمک می کنند. آستانه ها و محدوده های دنیای شهری به ما می گویند که کی وارد و کی خارج از شهر می شویم. قلمروهای عمومی چه هستند، و کجا رانندگی یا پارک کنیم. استفاده از طراحی شهری برای تعریف شفاف این محدوده ها و آستانه ها می توانند تفاوت بین آسایش و اغتشاش و تفاوت بین احساس پذیرش و احساس باز داری را روشن می کند.

ارتباط تقویت شده بین فعالیت های داخل خیابان و داخل ساختمان مردم تمایل آمدن به فضاهای تجاری و سرزنده را دارند و این فضاها جذاب مردم می باشند. کاربرد یک طراحی شهری خوب (با بعضی استثنائات) نمی تواند فعالیت تجاری ای را که به نحو وسیعی تحت تاثیر مناسبات اقتصادی است، بوجود آورد. ولی می تواند ارتباط بین فعالیت های داخل ساختمان و خیابان را تقویت کند به نحوی که آن قلمرو جذاب تر و دعوت کننده تر باشد. و پتترین های بزرگ، درهای بزرگ و جالب، جزئیات طراحی شده ساختمان، گذاشتن پارکینگ ها پشت ساختمان ها، توجه به فواصل پیاده. سرریز کردن فعالیت های تجاری به پیاده رو، تماماً با سرزندگی جمعی سرو کار دارد. در یک نگرش وسیعتر، طراحی شهری خوب می تواند هم چنین شامل افزایش تراکم محلات مسکونی اطراف مراکز شهری باشد تا حضور جمعی و فعالیت های محلی را تشویق کند.

دلایل حضور

مردم دوست دارند که کارهای متنوعی را در زمان های متفاوتی

و هنر طراحی را می داند (مثل یک آرشیتکت تا طراح منظر و محیط) در طراحی و یا پیشبرد پروژه مشارکت دارد.

هم پیوستگی

منطقه بزرگ و همین طور یک سایت مشخص باید دارای یک عامل به هم پیوستگی باشد. این هم پیوستگی می تواند از طریق جزئیات یکسان ساختمانی مثل سقف های یک شکل یا پیاده روهای شبیه هم یا رنگ های مشابه و یا درختان مشابه بدست آید.

ساختار و وحدت برای یک شهر می تواند از طریق داشتن محدوده مشخص یا ورودی به شهر و کانون های مشخص مثل میدان های عمومی و ساختمان های نمادین فراهم شود. یک فرد باید بتواند احساس کند که وارد یک فضای مشخص شده و بتواند مارا به خاطر بیاورد و تشخیص دهد. من در این شهر هستم و جای جالب و دوست داشتنی ای برای بودن است.

انجام دهند. بعضی ها ممکن است دوست داشته باشند در خارج از خانه بنشینند و روزنامه بخوانند، دیگران ممکن است برای یک پیاده روی سریع و کسان دیگر ممکن است برای خرید و گشت زدن بیرون بروند. یک خانواده ممکن است دنبال چیزی بگردند که بچه ها را سرگرم کند. و شاید یک نفر بخواهد ناهارش را در محیطی که موزیک زنده دارد صرف کند. دادن حق انتخاب، دنیا را به مکان جالبتری برای حضور و گونه های وسیع تری از مردمان تبدیل می کند. طراحی شهری خوب محیطی متنوع و با حق انتخاب خلق می کند که در بوجود آوردن احساس بودن در شهری سرزنده و سرشار از انرژی شریک است.

هنر طراحی

سر فصل های هنر و زیبایی شناسی مفاهیم مهمی هستند چرا که به عنوان سسل بشر چیزی در خود داریم که به هنر طراحی خوب پاسخ مثبت می دهد. ما دنیای خود را فقط با مجموعه ای از اجزای عملکردی آن تشریح نمی کنیم. در دنیای هنر همیشه بحث و مناظره خواهد بود ولی هر طرح موفق یک ایده یا مفهوم کلی را بازتاب می دهد. هم چنین پاسخ های را به نمایش می گذارد که منبعث از مقولاتی مثل مقیاس، ریتم، تجمع عناصر و سلسله مراتب فضاها و اشکال می باشد. اگر معرفی پروژه ها و نیازها شامل بحث های در باب این مقولات باشد به تصمیمات آگاهانه تری منجر خواهد شد و هم چنین این مطلب در فرآیند طراحی در نظر گرفته خواهد شد. راه دیگر برای تشویق یک پروژه به داشتن احساس حضور که یک طرح خوب آن را به ارمغان می آورد، استفاده از کسی است که زبان

۱- ایلنه واتسون برای مدت ۱۲ سال در ایالت بریتیش کلمبیا کانادا در برنامه ریزی منطقه ای فعال بوده است و اکنون روی پروژه های به خصوص مثل راهنمای طراحی، طرح استراتژیک مراکز شهر، پروژه های طرح جامع همسایگی های وسیع و ... کار می کند. مطلب فوق را نویسنده در سال ۲۰۰۱ میلادی به رشته تحریر درآورده است.

شهرنگار

نشریه علمی - آموزشی
مرکز اطلاعات جغرافیایی شهر تهران

تحصیلات

تلفن

کدپستی

(از هر شماره نسخه)

شغل

تأسیسات

شهرنگار از شماره

نسخه نشریه

نام و نام خانوادگی

نشانی:

(این قسمت را شهرنگار تکمیل می نماید)

شماره اشتراک

شهرنگار ۱۹

۶۰

■ شهرنگار نشریه ای است علمی و آموزشی که به سیاحت برنامه ریزی، طراحی و مدیریت شهری با استفاده از سیستم های اطلاعات جغرافیایی می پردازد

■ از عموم صاحب نظران درخواست می شود که مقالات و نظرات خود را در باب مساحت GIS و شهرسازی از جمله برنامه ریزی، طراحی، مدیریت و زیرساخت های شهری و استفاده از سیستم های اطلاعات جغرافیایی برای درج در شهرنگار به دفتر نشریه ارسال دارند.

اشتراک سالانه برای ۶ شماره نشریه / ۴۰۰۰۰ ریال هزینه پستی داخل کشور به عهد نشریه است.

مبلغ پرداخت شده ریال طی رسید بانکی شماره

امضا

لطفاً وجه اشتراک را به حساب شماره ۲۲۱۱۱۰۱۱۰ بانک تجارت شعبه برج آسمان تقاطع خیابان پاسداران - فرمانیه به نام شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری (قابل پرداخت در تمام شعب بانک تجارت سراسر کشور) پرداخت و فیش بانکی را همراه با فرم برنده بالا به نشانی نشریه ارسال فرمایید.

تهران - خیابان آفسیه، بعد از آجودانیه، تقاطع بدیعی، پلاک ۴۰ صندوق پستی ۱۹۵۷۵/۵۹۷ نشریه شهرنگار تلفن: ۲۲۹۶۹۶۹ دورنگار: ۲۲۹۵۸۹۸